

Sultan İkinci Bâyezid döneminin önemli ve devleti sarsan olaylarından biri de Teke Sancagi'nda patlak verip Kütahya'ya kadar yayılan Sah- Kulu vak'asidir. Bu olay, siyasî olduğu kadar, iç inzibat ve asayisi ilgilendiren tipik bir eskiyalik hareketidir. **Sâmiha Ayverdi, bu ve benzer sakavet (eskiyalik) örneklerini degerlendirdigi ifadesinde güzel ve yerinde noktalara parmak basarak şöyle der:**

"Selçuklular devrinin Babaî isyani, Çelebi Mehmed devrinin Seyh Bedreddin isyani, nihayet Sah Kulu vak'asi, hatta daha ilerde patlayacak olan Celalî hareketleri, Sia menseli muayyen bir mikrobun, huruc için ictimaî aksakliklardan faydalanma zemini bulmasi kadar, diger bir yüzüyle de âdi sekavet hareketi olarak görülebilir.

Babaî isyanlari, Selçuklularin ictimaî buhran ve siyasî tazyikler ortasinda kalan halkin, bir ölüm kalim kaygisina düstüğü devirlere rastlamis, Seyh Bedreddin'in hurucu da yine mes'um Timur macerasinin, devlet ve cemiyet mekanizmasini alt üst ettigi devrin mahsûlü olmustu.

Dikkat edilecek olursa, bu bas kaldırma vak'alari, Sünnîler arasinda degil, daima Sîî - Bâtinî topluluklar içinde inkisaf zemini bulmustur. Bu Sia menseli ve görünüşte bir mezhep ve akide mücadelesi damgasini tasiyan hurûclarin asil gayesi, komsu Iran'dan gelen siyasî tertiplerle, topluluklarin arasina ayirici ve yıkici bozgunlar sokmakti. Dikkat edilecek olursa bir Mehdîlik motifi etrafında hareketlenen bu isyanlar, derhal renk degistirerek, bir iktidar davasina çevrilmiş, tenkil kuvvetlerine galebe çalan bu sakilerden bir kisminin, namlarina hutbe okuttuklari, dirlik ve mesned dagittiklari dahi görülmüştür."

Anadolu'da meydana gelen düzensizlik, Sah Ismail taraftarlarinin serbestçe teskilât kurmalarina ve propaganda yapmalarina imkân vermisti. **Sah - Kulu (Osmanli tabiri ile Seytan-Kulu), adi ile anilan Kizilbas Seyhi, Hasan Halife'nin ogludur. Babasi desturunu , Sah Ismail'in babasi Seyh Haydar'dan almisti.** Uzun yillar

hizmetinde bulunmus, daha sonra

Antalya civarında Yalinlu köy yakininde bir magaraya yerleserek gizli ve sirlarla dolu bir hayat yasamaya baslamisti.

"Hasan Halife ölünce, onun postuna oğlu Sah - Kulu geçti. Toroslar bölgesi, öteden beri Iran ve Horasan'dan gelen göçmenlerin yasadigi belli basli yerlendendi. Bu göçmenler, yasayislarina

uygun tarikatlara mensubtular. Aralarinda Alevî, Tahtaci ve Kizilbaslar çöktü. Hasan Halife ve oglu Sah - Kulu, bunlari kisa zamanda saflari arasina aldilar. Hükümetten memnun olmayan köylüler, asiretler ve çiftlikleri ellerinden alinan timar erleri ile sipailer, Sah - Kulu ve babasından destur alarak Kizilbas'ligin en sadik bendesi oldular. Bilhassa Sehzâde Korkud'un Misir'a gidisinden faydalanan Sah - Kulu, faaliyetlerini artirdi.

Taraftarlari, Sah - Kulu'nun, Allah, Peygamber ve Mehdi oldugunu iddia ediyorlar, memleketin, düstüğü felaketten ancak onun sayesinde kurtulacagini ileri sürüyorlardi. Sah - Kulu, zaman zaman Kapulu Kaya'da Döseme Derbendi'nde toplanti ve âyinler yapıyor, Anadolu'yu Iran'la birlestirmek için bütün gayretini sarfediyordu. Garip hayati ve labirente benzeyen meskeni, onu, halk arasinda tanrilastirmis idi. Sah - Kulu isyani, sanildigi kadar basit ve gelisigüzel tertiplenmis bir hareket degildir. Sah - Kulu, isyanından önce ve sonra, devlet dahilindeki bütün taraftarlarına mektuplar yazmis ve casuslar göndermistisi. Bu mektuplarda, hazirlanmalarini emretmistisi. Bu suretle Sah - Kulu hareketi planli tertiplenmis, **Anadolu'yu Kizilbas yapmak için esasli surette hazirlanmistir.**

Sî - Bâtinî karakterli bir hareket olan Sah Ismail'in faaliyetleri, Osmanli Devleti için büyük bir tehlikeye isaret ediyordu. Devletin varligina kast eden Sah Ismail'in faaliyetleri, daha önceki iki faaliyetle benzer özellikleri tasimasından dolayı Uzunçarsili tarafından su ifadelerle degerlendirilir: " Osmanli Devleti'nin Anadolu'da genisleme, kendisini muhtelif tarihlerde üç büyük tehlike ile karsilastirmisti: 1. Timur, 2. Uzun Hasan ve 3. Sah Ismail. Belli bir mezhebin inanç sistemi (akidesi) üzerine kurulan Safevî Devleti'nin kurucusu Sah Ismail tehlikesi, sinisi bir sekilde ülkeye sokularak gelmekte idi. Gerçekten Sah Ismail, Iran, Azerbaycan ve Irak'i aldıktan sonra bir hayli cüretlenmis görünmektedir. Bu dönemde Osmanli ülkesinde ona bagli epey taraftari vardi.

Sah Ismail, meydana getirdigi askerlerine kirmizi çuhadan taclar giydirdiginden dolayı taraftarlarına "Surhser" yani "Kizilbas" denilmis ve bu isim genellik kazanmistir.

Sah Ismail, Anadolu'daki Alevîleri iyiden iyiye kendine baglamak için buraya (Anadolu'ya) kendi adamlarini gönderip propaganda yaptiriyor ve el altından Osmanlilar aleyhine genis bir isyan hazirliyordu. Bu gizli faaliyet, Anadolu'da Osmanli idaresindeki Kizilbaslari, alttan alta ayaklanmaya hazirliyordu. Bunun için Anadolu'ya, halife ismi verilen bir takim alevîler gönderiliyordu. Bâyezid'in, Arnavutluk Seferi'nden dönüşü esnasında Isik adında bir Kizilbasin, kendisine suikast yapmak üzere iken öldürülmesi, Sah Ismail taraftarligi faaliyetinin ne kadar genisledigini gösterir. Bâyezid, bunların Anadolu'daki faaliyetlerine son vermek için, Iran'a gitmelerine müsaade etmedigi gibi yakaladiklarını da Rumeli'ye sürmüstü. Sah Ismail'in, ülkedeki tahriklerini ve takip ettigi siyaset ile maksadini iyi anlayan Trabzon Valisi Sehzâde Selim, ona ilk silleyi vurmustu. Anadolu'dan, kendisi ile görüşmek için gelen ziyaretçilerin men edilmesi, Sah Ismail'i hem taraftarlari ile görüşmekten, hem de "nezir" denilen önemli bir gelir kaynagından mahrum etmistisi. Sah Ismail, bu yasagin kaldırilmasi için Osmanli hükümdari nezdinde tesebbüste bulunduyrsa da bu arzusu kabul edilmedi.

Hem yerli hem de yabancı kaynaklara dayanarak Tekeogullari ve Sah-Kulu baba Tekeli İsyani haklarında makaleler yazan **Sehabeddin Tekindag**, bu konuda daha detayli bilgi vermektedir. Onun, bu makalelerinde Osmanli Devleti'ne karsi olan isyani açıklayan ve ortaya koyan bölümlerini kisaca vermek istiyoruz. Böylece, Sultan Bâyezid döneminin, görünüşte dinî karakterli olan bu isyani hakkında bilgi saibi olmaya çalışacağız.

"Sah İsmail'in, Akkoyunlulari bertaraf edip Safevî Devleti'nin temellerini atmasından sonra, daha önce oldugu gibi bu sefer de On iki İmam'a mütemayil taraftarlar, kisim kisim İran'a göç etmekle yeni kurulan Sîî Devletin kudretini artirmaya baslamislardi. Bilhassa on iki dilimli kizil taç veya külah (= Tâc-i Hayderî) in kabulünden sonra Kirsehir, Tokat, Amasya, Yozgat ve Çorum çevresinde Safevî (Sîî)lere taraftar olanlar, Hataî mahlasıyla siirler yazan Sah İsmail'e büyük bir baglilik göstererek onu bir kurtarici olarak kabul etmislerdir. Nitekim Egriboz'lu Yeminî gibi sairler, Safevîleri müdafaa ettikleri gibi, Sah İsmail, sonra da Sah Tahmasb ile siki münasebetleri bilinen Hoy'lu Pir Sultan Abdal, Osmanli Türklerine karsi mezhebinin zaferini ve sahinin galebesini temenni eden nefesler kaleme almistir. Bu nefeslerde Sünnîlere karsi büyük bir kin göze çarpmaktadır:

Lânet olsun sana Ey Yezid Pelid

Kizilbas mi dersin söyle bakalim

Biz ol asiklariz ezel gününden

Rafizî mi dersin söyle bakalim.

Ey Yezid, geçersen Sahin eline

Zülfikarin çalar senin beline

Edeple girdik biz kirklar yoluna

Kizilbas mi dersin söyle bakalim.

Yuf etti erenler e münkir size

Iftira ettiniz sizler de bize

Muhammed sizleri tas ile eze

Rafizî mi dersin söyle bakalim

Pir Sultan'im eder lânet Yezid'e

Müfteri yalanci Yezidler sizi

Iste Er meydana çık meydan yüze

Rafizî mi dersin söyle bakalim.

Sah Ismail'e gösterilen bu baglilik, Osmanli Devleti tarafından daima dikkatle takip edilmiş ve Iran'dan gelen Kizilbaslar ile onlara yardım eden Anadolu'daki taraftarlari cezalandirilmistir.

Bu arada Sah Ismail, bazi diplomatik tesebbüslerle taraftarlarinin takipten kurtulup rahatça Iran'a gelmelerini saglamak istemis ve bu maksatla II. Bâyezid'e müracaat etmistir. Iste bu Teke-eli (sonradan: Tekeli) sipahîleri, 1500 de, Bâyezid II. devrinde Sah Ismail'in müridleri olarak

Erdebil'i ziyarete gitmislerdir ki, bunlarin gidip dönmediklerini, bu yüzden sipahî sinifinin günden güne azalmakta oldugunu gören Bâyezid, bir tedbir olmak üzere İran'a gidecekleri geri dönmek sartıyla izin verilebilecegini açıklamis ve bundan sonra Sûfî (Sah Ismail) nâmına kimsenin hududdan geçirilmemesi için siddetli emirler vermistir.

Yine bu Tekeli sipahîleri, 1510'da bazi fena niyetli kimseler yüzünden timarlarinin (dirlik) ellerinden alinip, layik olmayanlara devredilmesi sebebiyle eski imtiyazlarini kaybetmeleri yüzünden, devlete isyan ile Sah Ismail'e meyl etmislerdir. **Bu yüzden, Sah Ismail'in halifesi Karabiyik oğlu Sah -Kulu Baba Tekeli (Osmanli tarihlerinde Seytan-Kulu) ile birlesmisler ve çıkan isyanin büyük bir sür'atle genisleyip bütün Anadolu'yu tehdid etmesinde de mühim bir rol oynamislardir.** Sah -

Kulu Baba Tekeli, II. Bâyezid'in yasiligi, yumusakligi ve sehzâdeler arasindaki anlasmazliklari fırsat bilerek artik harekete geçme zamaninin geldigine karar verir.

Bu sebeple o, devletin her tarafina dagalmis olan taraftarlarini çoğaltmak için babasinin ölümünden sonra memleketin hâli (bos) olup firsatin kendisinde oldugunu ileri sürerek bilhassa maiyetindeki sipahilerden Çakir-oglanlari, Kizil-oglu, Göle-oglu, Dede-Alisi ve Hizir, Kapulu-Kaya'daki Döseme Derbendi'nde devlet aleyhine gizli toplantilar tertip etmis ve müridlerinden Safer'i Siroz'a, Imam oglu'nu Selanik'e, Taceddin'i Zagra yenicesi'ne ve Pir Ahmed'i Filibe'ye göndermek suretiyle genis bir propaganda faaliyetine girisir. Bu arada, Sah-Kulu'nun Döseme Derbendi'nde yaptigi ayinleri ve giristigi propaganda faaliyetlerini dikkatle takip eden Antalya Kadisi, sehrin Subasisi'ni göndererek, bu toplantilari bastirdi ise de Sah Kulu kaçip kurtulmayı basarir. Onun bu kurtulusu, müridleri tarafından baska bir propaganda vasitasi yapilarak bir mânada ilahlastirilmasina sebep olmustur. Nitekim, Antalya Kadisi'nin Sehzâde Korkut'a gönderdigi 916 Zilhicce (1510 Nisan) tarihli belgeden, müridlerinin onun hakkında: "**Allah budur, Peygamber budur, sûr-i hesap bunun önünde olsa gerektir, buna itaat etmeyen imansiz gider**

"dedikleri anlasilmaktadir. Anadolu'nun maruz kaldigi en büyük tehlike, sehzâdelerin birbirleri ile ugrasmaya basladiklari bir sirada, Antalya'dan Manisa'ya gitmekte olan Sehzâde Korkud Çelebi'nin adamlarina saldirip, Antalya'dan üzerine gönderilen kuvvetleri de maglub eden Sah - Kulu Baba Tekeli, Teke-eli'nin sehir, kasaba, karye (köy), dag, yayla ve obalarinda bulunan Siî ve Alevîlige mütemayil bütün Türkmenleri etrafina toplamis, timarlari ellerinden alinmis kizgin sipahîlerin de yardimlari ile Teke-eli'nin kendine tabi olmayan bütün köy ve kentlerini yagma edip halkini da öldürmüştür. Kaynak ve vesikalardan anlasildigina göre, Istanoz (Korkuteli) kasabasini tahrib edip, Elmali'nin mescid ve zâviyelerini yikan Sah - Kulu Baba Tekeli, eline geçirdigi Kur'an'lari da atese atip mahvetmistir. Bundan sonra Gölhisar'i alarak her tarafi yakip yikmaga eline geçen canlilari ise insan ve hayvan ayirmaksizin, acimadan öldürtmeye baslamistir.

Onun bu vahsice hareketleri, Sehzâde Osman'in Divân'a gönderdigi arîza (rapor)da oldugu gibi, Sehzâde Korkud Çelebi tarafından daha sonra Istanbul'a sevk edilen Sûfî'nin ikrarlarindan da bütün çiplakligi ile ortaya çıkmistir. (TSMA.Nr.5053). Bundan sonra Baba Ishak-i Horasanî gibi, kendisinin Mehdî oldugunu iddia edip Burdur'a kadar gelen Sah - Kulu Baba Tekeli'nin etrafina 20.000 kisi toplanmistir ki, bunlarin ekserisini, çoluk-çocuk, mal ve hayvanlari ile gelen Tekeli Türkmenleri teskil ediyordu.

Yine vesikalardan anlasildigina göre, Teke - eli'nde Sah adina bir Türkmen devleti kurmak

isteyen Sah - Kulu Baba Tekeli, bundan sonra Keçiborlu, Sandikli, Kiçisiçanlı, Ulusiçanlı'yu geçip Altuntas'ı yaktıktan sonra "dagdan bosanmış hanazir-i tir horde gibi deprenüb" Kütahya önüne geldi. Tekeli sipahîlerin tesvikleri ile Kütahya kalesini muhasara ve zaptetmiş, Anadolu Beylerbeyi olan Karagöz Pasa'yı kazığa vurdurmakla yetinmemiş, demire sarılan etlerini de ocakta pisirmiş. Bundan sonra Kütahya Hisarını zapt eden Sah-Kulu'nun askerleri, şehri ateşe verirler. Adamları ile müsavreden sonra Alasehir Ovası'nda Sehzâde Korkud tarafından üzerine gönderilen Hasan Aga ile maiyetini mağlub eden Sah -Kulu'nun bu başarısı, bütün Anadolu'ya dehşet saçmaya yetmişti. Onun, Bursa'ya doğru harekete geçmesi üzerine, Sadrazam Hadim Ali Pasa, Rumeli'den Anadolu'ya geçer. Bunun üzerine Sah - Kulu, Teke-eli'ni Karaman'a bağlayan Kizilkaya Bogazi'na çekilmek zorunda kalır. Bunun üzerine Sadrazam ile Amasya valisi Sehzâde Ahmed, Kizilkaya Bogazi'ni 38 gün muhasara ettilerse de Sah - Kulu Baba Tekeli, önce Incirli Derbendi'nden, sonra da Döşeme Derbendi'nden kayalar arasından kendine bir yol açarak Beyşehir önlerine gelmeye muvaffak olur. Daha sonra Kayseri yolu üzerinden Sivas yakınındaki Gedik Hani mevkiine gelen Sah - Kulu Baba Tekeli üzerine az bir kuvvetle yürüyen Hadim Ali Pasa, Tekeli Türkmenlerinin siddetli mukavemeti ile karşılaşmış, girilen savaş sonunda Sah - Kulu ve Hadim Ali Pasa okla vurulmuşlardır. Bu savastan sonra sür'atle İran'a doğru çekilen Tekeli sipahîleri ve Türkmenler, Erzincan'da hacca giden bir İran kervanına saldırdıkları için Sah İsmail'in hakaretlerine maruz kalmışlardır.

Anadolu'da 50.000 kişinin ölümüne sebep olan bu isyan

..." diye verdiği bilgi, bizim burada nakl ettiğimizden daha uzun olmakla birlikte, bu kadari ile yetinmek istedik. Zira bu kadari bile o dönemde, ülkede estirilen Sîlik havası ve propagandanın sebep olduğu olalar hakkında bir fikir vermektedir.